

FRAZER-IMREGH MONIKA

Marsilio Ficino életének kronológiája

Marsilio Ficino életének legbővebb és legrészletesebb ismertetését itt olvashatjuk: Raymond MARCEL, *Marsile Ficin*, Paris, 1958; e kiadás magába foglalja Ficino három korabeli életrajzát is:

Vita Marsilii Ficini per Johannem Cursium (Giovanni di Bardo Corsi, 1506)¹,
Vita secunda (névtelen szerző, a *Palatinus 488* sz. kódexben, a Biblioteca di Firenzében),
 Sommario della vita di Marsilio Ficino raccolta da M. Piero Caponsacchi.

További adatok és dokumentumok találhatóak itt:

Levelei XII könyvében: M. Ficin, *Opera*, réimpression en fac-similé de l'édition de Bâle 1576, sous les auspices de la Société M. Ficin, préface de S. TOUSSAINT, Phénix Editions, Paris, 1999, 607. o.-tól. Egyéb modern kiadásai:

The Letters, ford.: A. BERTOLUZZI ÉS C. SALEMAN, 3 k., London, 1975-81 (I., III., IV. könyv).

Lettere I. Epistolarium familiarium liber I, a cura di S. GENTILE, Olschki, Firenze 1990.

The Letters of Marsilio Ficino, Transl. by members of the Language Department of the School of Economic Science, Shephard Walwyn, London (I, 1975; II, 1978; III, 1981; IV, 1988; V, 1994), VI, 1999.

Briefe von Marsilio Ficino: eine Auswahl aus dem ersten Buch der Briefe, Haarlem, Niederlande 1994.

Supplementum Ficinianum, 2 k., Firenze, a cura di P. O. KRISTELLER, 1937, (újranyomás 1973, Olschki).

P. VITI, „Documenti ignoti per la biografia di Marsilio Ficino”, in *Marsilio Ficino e il ritorno di Platone. Studi e documenti*, (a cura di G. C. GARFAGNINI), Olschki, Firenze 1986, voll. 2, I, 251-283. o.

¹ Giovanni di Bardo Corsi (1472–1547) firenzei politikus, humanista, levélíró. Egyike annak a bizottságnak, amely helyreállította a Medici-uralmat Firenzében 1512-ben, a család 18 éves száműzetése után. Követként dolgozott V. Károly spanyol király és III. Pál pápa szolgálatában 1515-ben. 1530-ban Firenze gonfalonieréjévé választották a második Medici-pápa, VII. Kelemen közbenjárására. Kiválóan tudott nemcsak latinul, de görögül is. Ficino-életrajzát 1506-ban Francesco Cattani da Diaceto felügyelete alatt és irányításával írta, aki Ficino utódja volt a firenzei platonikus akadémia vezetésében. Egyéb művei közül Plutarchos *De anima generatione* című művének latinra fordítása említendő. Az életrajz angol fordítása itt olvasható: <http://easyweb.easynet.co.uk/~orpheus/corsi.htm> (2016. május 28.)

1433. október 19.

Megszületik Figline Valdarnóban, Alessandra di Nannocchio és az orvos Diotifeci gyermekeként: a „Ficino” apja nevének becézett formája. Marsilio Ficino többször is említi születése időpontját sőt, saját horoszkópját is elkészíti, melynek alapján „Saturnus fiának” vallja magát, s hangsúlyozza, hogy ez a bolygó a melankólia mellett elsősorban a filozófia kutatására és gyakorlására hajlamosít.²

1445–1447.

Apja, a saját hivatására kívánván őt taníttatni, Firenzébe viszi, hogy ott az elemi és az alapvető irodalmi ismereteket Luca di San Gimignano-tól sajátítsa el; tehát Ficino jó két évet Firenzében tölt.

1448.

Pisa városába megy tanulni, ahol valószínűleg a görög nyelvvel is elkezd ismerkedni. Mindenesetre 19 éves koráig kizárólag irodalmi és filozófiai tanulmányokat végez.

1452.

Firenze egyeteme, a Studio Fiorentino, mely 1447-ben átmenetileg bezárta kapuit, újra megnyílik, és Ficino Niccolò Tignosi da Foligno logika-, retorika- és peripatetikus filozófia-előadásait hallgatja, aki egyébként korábban (mielőtt Firenzébe jött) Bolognában logikát oktatót, Arezzóban pedig orvostudományt. Tignosi – Ióannész Argyropylosszal ellentétben – úgy vélte, hogy a Platón és Aristotelész közötti ellentét áthidalhatatlan. Ficino egyébként már ekkor jelét adta a platóni filozófia iránti lelkesedésének,³ melyet Cicero műveinek olvasása révén kezdett el megismerni.

1454. szeptember 13.

Levél formájában (Antonio Seraficóhoz címezve) értekezést ír a látásról és a Nap sugarairól,⁴ melyben az aristotelész filozófia alapos ismeretéről tesz tanúbizonyságot, amire valószínűleg Niccolò Tignosi előadásait követve tett szert. Nagyjából ugyanebben az időszakban ír néhány kisebb terjedelmű művet (*Summa philosophiae*; *Tractatus physicus*; *Tractatus de Deo, natura et arte*; *Tractatus de anima*; egy további

² Egyik 1489-ben kelt levelében ezt írja Martino Uraniónak: „*Nonus ergo supra decimum Octobris dies mihi natalis fuit, anno videlicet a salute nostra Millesimo quadringentesimo trigesimo tertio, hora vero diei, quamvis a patre Ficino medico, descripta non fuerit, eius tamen Matris verbis coniecimus fuisse unam supra vigesimam, ascendisse tunc Aquarium ferme medium, una cum Piscibus, arbitror. Saturnum in Aquario tunc Orientis angulum tenuisse, Martem in eodem, Cancerem duodecima tenuisse, in Scorpione Solem, atque Mercurium in domo nona, Lunam in Capricorno. In Leone Iovem in septima. Ibidem in Virgine Venerem, in Ariete Fortunam. Natalem habes, qualiscumque fuerit. Natum habes quantusque contigit.*” (Op., 901.) A *Vita secunda* is említi, hogy Ficino gyakran szóba hozta születésének idejét és horoszkópját. Vö. R. MARCEL, *Marsilio Ficino*, i.m., 698.

³ „*Ego a teneris annis divinum Platonem, quod nullus ignorat, sectatus sum.*” (Jómagam zsenge koromtól fogva az isteni Platón-t követtem – ezt mindenki tudja rólam.) Op. I, 618.

⁴ *Lettera di Marsilio Ficino ad Antonio da San Miniato*, a cura di P. O. Kristeller e di A. Perosa, in P. O. KRISTELLER, „Un nuovo trattato inedito di Marsilio Ficino”, *Rinascimento*, I (1950), 25–43.

Tractatus physicus; Quaestiones de luce et aliae multae; De sono; Divisio philosophiae).⁵ Ezekben az írásokban tanújelét adja az ókori filozófusok elmélyült tanulmányozásának, mármint akiknek a műveit latinul olvashatta vagy legalább róluk olvashatott – ezek többek között Empedoklés, Anaxagoras, Cicero, Platón, Aristotelés, Proklos. Először a *De anima* című értekezésében igyekszik megtalálni és kiemelni az egyes filozófusok tanításai között egyezéseket, különösen Platón és Aristotelés között.

1456.

Összeállítja az *Institutiones Platonicae (Platóni tanítások)* négy könyvét, melyeket Cristoforo Landinónak ajánl, aki a Studio Fiorentino retorika és poétika professzora volt. A humanista Landino egyetemi előadásain Cicero, Vergilius, Horatius, Dante és Petrarca műveiről adott elő, s ezeket kommentálta. Előadásaiban nagy hangsúlyt fektetett a platóni tanítás védelmezésére és terjesztésére. Landino lebeszélte Ficinót e műve megjelentetéséről, s helyette azt ajánlotta, hogy mélyedjen el a görög nyelv tanulmányozásában, hogy Platón műveit eredetiben olvashassa. Az ifjú Marsilio nem fogadta meg professzora tanácsát, mert még 1462-ben is csak szóról-szóra szótárázva fordított.⁶ Ez a fiatalkori írása elveszett számunkra, de Giovanni di Bardo Corsi (1472–1547) Ficino-életrajzából tudhatjuk, hogy nagyrészt Cicero, Macrobius, Apuleius, Boëthius, Calcidius és mások szövegeinek kommentálásából állt. Már itt megfigyelhetjük Ficinónak azt a törekvését, hogy különböző latin nyelvű szerzők hagyatékát egységesítse egy adott témában Platón filozófiájának ismeretésekor, melyet még nem ismert közvetlenül.⁷

1457.

Ebben az évben írja a *De voluptate* és a *De furore divino* című értekezéseit; az előbbit Antonio Canigianinak ajánlja.⁸ Néhány leveléből az derül ki, hogy az év utolsó hónapjaiban Lucretius *De rerum naturájának* tanulmányozásában mélyedt el. Ficino rokonszenve a Lucretius által képviselt epikureus filozófia irányában aggasztani kezdik Antonio Pierozzit, Firenze későbbi érsekét,⁹ aki az ifjú tudóst Aquinói Tamás *Summa contra gentílesének* olvasására buzdítja. A kutatók véleménye különbözik ezen esemény értékelésében Ficino szellemi formálódásának szempontjából: Della Torre és Marcel szerint meghatározó volt az epikureizmustól való elfordulásában

⁵ Ezek a rövidebb írások megjelentek a következő cikk kíséretében: P. O. KRISTELLER, „The Scholastic Background of Marsilio Ficino, with an Edition of Unpublished Texts”, *Traditio*, II. (1944), 257–318.; később pedig: P. O. KRISTELLER, *Studies in Renaissance Thought and Letters*, Roma, 1965.

⁶ Ficino görög-tanulmányairól ld. R. MARCEL i.m., 247–249.

⁷ Ld. leveleit Filippo Valorihoz, *Opera*, 929., és Martino Uranióhoz, *Opera*, 899. o., ahol a filozófiai hagyomány folytonosságát hangsúlyozza: az egyiptomi gondolkodáshoz szorosan kapcsolódik a platonizmus, ehhez pedig a keresztény bölcsélet. Az utóbbi levelet R. KLIBANSKY dolgozta fel, in *The Continuity of the Platonic Tradition during the Middle Ages*, London, 1939; reprint: München, 1981.

⁸ Ez kronológiailag az első műve, amely szerepel az összkiadásban: *Opera*, 986.-tól; vö. P. O. KRISTELLER (gond.), *Supplementum Ficinianum*, 2 k., Firenze, 1937, (újra nyomás 1973, Olschki), I, CXV.

⁹ 1466-tól töltötte be ezt a tiszteletet.

és abban, hogy a keresztény bölcselet felé kezdett fordulni, Kristeller szerint ez a mozzanat nem olyan óriási horderejű.

1457–1458.

A lélek halhatatlanságának kérdésével kezd el foglalkozni; értekezést ír *De deo et anima* (Istenről és a lélekről) címmel, melyet Francesco Capponinak ajánl.

1459–1462.

Orvosi tanulmányokat folytat Bolognában. Ficino bolognai tartózkodásáról és ottani orvosi tanulmányairól Giovanni Corsi számol be 1506-os *Vitájában*, de a kutatók nem mindannyian fogadják el ezt az adatot. P. O. KRISTELLER, „Per la biografia di Marsilio Ficino”, *Civiltà moderna*, X (1938), 277–298. (főként a 282–285.) úgy véli, hogy ez kitalálás, melynek szerepe Cosimo közbelépésének kiemelése, mely révén Ficinót mintegy „hazahozta a száműzetésből”. Ennek azonban ellentmond az a tény, hogy szerzőnk valóban orvos is volt, amit többször hangsúlyoz a *De vita* folyamán, sőt azt is, hogy apja Galénos tanításain neveltette orvosá. Orvosi tevékenységén túl emellett szól az is, hogy orvosi tárgyú írásaiban (a *De vita* mellett pl. a *Consiglio contro la pestilenza – Orvosi tanácsok a pestis ellen*) alapos tájékozottságról tesz tanúbizonyságot a korabeli orvosi szakirodalomban, melyre alapozva többek között Bolognában is tanították az orvostanhallgatókat. Az utóbbi város azért is valószínű színhelye tanulmányainak, mert itt szoros összefonódás alakult ki az asztrológia és az orvostudomány oktatásában, ami főként a *De vita* III. könyvében jelentkezik erőteljesen. A kurzus tartama négy év volt, ám Ficino már elvégzett két előkészítő évet Pisában, Firenzében pedig egyéb, filozófiai jellegű tanulmányokat is folytatott, így elegendő lehetett két vagy három év az orvosi cím megszerzéséhez – ez pedig (tehát a fennmaradó három év) 1459 októbere és 1462 júliusa közé tehető.¹⁰

1459 tavasza.

A tavaszi szüenidő alatt Diotifeci látogatóba vitte Ficinót Cosimo de Medicihez, akinek egyébként már korábban (1452-ben) bemutatta. Cosimo, aki ismerte és Firenzébe hívta tanítani Ióánnés Argyropylost, korábban pedig, a firenzei ökomenikus zsinat idején (1438–1439)¹¹ számtalanszor hallhatta Bessarion és Gemistos Pléthón neoplatonikus színezetű érveléseit a Szentlélek körüli vitákban (sőt az utóbbi Plátón-előadásait is hallgatta annak szálláshelyén), már a zsinat alatt elhatározta

¹⁰ Vö. „Statuti dell’Università degli scolari d’arti e medicina (1405)”, in *Statuti delle Università e dei collegi dello Studio Bolognese*, ed. C. MALAGOLA, Bologna, 1887, 274–277.

¹¹ Ez a zsinat IV. Jenő pápa kezdeményezésére Ferrarában kezdődött, de az ottani pénzügyi és egyéb problémák miatt a pápa szívesen engedett Cosimo igen kedvező ajánlatának, hogy ingyen szállás, kedvező hitel, és további juttatások feltétele mellett telepítse át a zsinatot Firenzébe. (A pápának ad-digra hatalmas birtokokat kellett elzálogosítania a felmerülő költségek fedezésére, a ferrarai templomokban nem engedték a saját rítusuk szerint misézni a zsinat görögkeleti résztvevőit, ráadásul kitört a pestis Ferrarában.)

(Pléthón ihletésére), hogy valamikor újjáéleszti a platóni akadémiát szülővárosában, s ennek vezetésére az ifjú filozófusjelöltet, Ficinót gondolta alkalmasnak. Ő maga így ír erről Plótinus-fordítása bevezetőjében:

„A nagy Cosimo, akit közfelkiáltással a Haza Atyjává (*Pater Patriae*) neveztek ki, a Firenzében a görögök és a latinok között tartott zsinat idején, IV. Jenő pápasága alatt gyakran hallhatott egy Gemistos nevű görög filozófust, akit Pléthónnak is neveztek, mintegy második Platón gyanánt, aki a platonikus titkos tanításokról adott elő. Az ő szenvedélyes előadásából olyan lelkesedést merített, hogy egyfajta akadémia alapítását kezdte el tervezgetni, amint alkalma adódik rá. Miután e nagyszerű tervet kiötölte magában, rám gondolt ennek megvalósításában, amikor még szinte gyermek voltam, s megbecsült orvosának fia.”¹²

Tehát Cosimo segítségét és anyagi támogatását felajánlva meggyőzte Diotifecit, hogy engedje meg fiának, hogy tegye félre az orvoslást, és elsősorban a humanista stúdiumoknak szentelje idejét, mindenekelőtt pedig a platonikus tanulmányoknak.

1462.

Cosimo de' Medici, megértve Diotifeci aggodalmait fia anyagi biztonságát és megélhetését illetően, Ficinónak adományoz egy házat Firenzében a könyvtárak közelében, hogy gondtalanul végezhesse tanulmányait, azonkívül a Montevecchióon egy villát Careggiben, annak birtokaival együtt, melynek jövedelmeiből fenntarthatta magát.¹³

1462. szeptember 4.

Cosimóhoz írt köszönőlevelében Ficino beszámol arról, hogy görögről latinra fordította Orpheus *Himnuszát a világegyetembe*x: immár anyagi biztonságban érezvén magát Cosimo támogatása által, teljes erővel a görög nyelv tanulmányozására szánja magát.¹⁴

1463 tavasza.

Careggibe költözik, és nekilát Platón művei fordításának; azt a kéziratot használja, amelyet Cosimótól kapott ajándékba.¹⁵ A munkában felhasználja Leonardo Bruni,

¹² *Opera*, 1537.

¹³ Ld. Ficino köszönőlevelét Cosimóhoz 1462. szeptember 4-ei keltezéssel, in P. O. KRISTELLER (gond.), *Supplementum Ficinianum*, 2 k., Firenze, 1937, (újranyomás 1973, Olschki), 88.

¹⁴ Corsi életrajza szerint Platina (Bartolomeo Sacchi da Piadina 1421–1481) irányításával tanult görögül; ezt Della Torre elfogadja, Kristeller viszont kétségbe vonja. A dátumok alapján valóban kétséges, hogy ez igaz lenne, hiszen Platina 1461 végén Rómába utazik a fiatalon bíborossá választott Francesco Gonzaga kíséretében, ahol a bíboros szolgálatában pápai írnoki állást kapott, vö. Platina, *Lives of the Popes: Antiquity*. Edited and translated by A. F. D'Elia. Harvard University Press, Cambridge, Mass.–London, 2008. Ld. még S. GENTILE, „Sulle prime traduzioni dal greco di Marsilio Ficino”, *Rinascimento*, XXX (1990), 57–104. Platina volt később egyébként a Vatikáni Könyvtár első könyvtárosa.

¹⁵ A fent idézett köszönőlevélből kiderül, hogy e kódexet 1462 szeptemberében kapta; egy másik, Platón műveit tartalmazó kódexet Amerigo Bencitől kapott, ld. *Marsilio Ficino e il ritorno di Platone. Studi e documenti*, (a cura di G. C. GARFAGNINI), Olschki, Firenze 1986, voll. 2, II, 22. tábla. Ficino hosszú

Emanuél Chrysolóras és Uberto Decembrio korábbi, részleges fordításait,¹⁶ és jegyzetekkel egészíti ki azokat. Cosimo kérésére félbeszakítja a munkát, hogy a Hermész Trismegistosnak tulajdonított íráások, a *Corpus Hermeticum* 14 értekezését fordítsa le előbb. A gyűjteménynek az első helyen álló írás, a *Pimander* címét adja. Ezt a kéziratot Cosimo a szerzetes Leonardo da Pistoia-tól vásárolta, aki Macedóniából hozta magával.¹⁷ Ficino ez év áprilisában fejezte be ennek fordítását, amelyet kéziratban Cosimo el is olvasott¹⁸ – nyomtatott kiadását azonban már nem érthette meg (az első kiadás Trevisóban 1471-ben jelent meg, Francesco Rolandello nyomdájában).

Maga köre gyűjti művelt és a filozófia iránt érdeklődő barátainak seregét, akikkel rendszeres összejöveteleken vitatják meg a közösen olvasott művekben felmerülő kérdéseket; így élesztvén fel a platóni akadémiát.¹⁹ Egy ilyesféle beszélgetésről képet kaphatunk Cristoforo Landino *Disputationes camaldulenses (Kamalduli viták)* című művében, amelyeknek Ficino is a szereplője.²⁰ 1464 előtt, miután már lefordított tíz platóni dialógust, félbeszakítja a munkát, hogy néhány kisebb platonikus művet ültessen át latinra: Alkinoos *De doctrina Platonis (Platón tanítása)* és Speusippos *De Platonis definitionibus (Platón meghatározásai)* című értekezéseit, valamint Pythagoras *Arany mondásait (Aurea verba)*, melyeket a tíz említett dialógussal együtt Cosimónak ajánl.²¹

.....
és fáradságos fordítói munkájának lépcsőfokait illetően ld. J. HANKINS, *Plato in the Italian Renaissance*, Leiden–New York, København–Köln, 1990, 300.-tól, mely P. O. KRISTELLER kronológiáját követi, in *Supplementum Ficinianum*, 2 k., Firenze, 1937, (újranyomás 1973, Olschki), I, CXLVII–CLVII. Ld. még P. O. KRISTELLER, „Marsilio Ficino as a Beginning Student of Plato”, *Scriptorium*, XX (1966), 41–54.; úő, „The First Printed Edition of Plato’s Works and the Date of its Publication”, in *Science and History, Studies in Honor of Edward Rosen* (Studia Copernicana, XVI), Breslavia, 1978, 23–35.; és S. GENTILE, „Note sui manoscritti greci di Platone utilizzati da Marsilio Ficino”, in *Scritti in onore di Eugenio Garin*, Pisa, 1987, 51–84.

¹⁶ Vö. E. GARIN, „Ricerche sulle traduzioni di Platone nella prima metà del secolo XV” in *Medioevo e Rinascimento. Studi in onore di Bruno Nardi*, Firenze, 1955, I, 341–374.

¹⁷ A kódex, amelyből Ficino dolgozott (*Laurentianus LXXI 33-A*), nem tartalmazta a teljes *Corpus Hermeticum*-ot: hiányzott belőle az utolsó, 15. értekezés; ezt később Ludovico Lazzarelli fordította le.

¹⁸ Ld. *Marsilio Ficino e il ritorno di Platone. Studi e documenti*, (a cura di G. C. GARFAGNINI), Olschki, Firenze 1986, voll. 2, II, 27. és 28. tábla.

¹⁹ A Careggiben működő platonikus akadémia születéséről és jellegzetességeiről vö. A. DELLA TORRE, *Storia dell’Accademia Platonica a Firenze*, Firenze, 1902; R. MARCEL, *Marsilio Ficino*, Paris, 1958; A. FIELD, *The Origins of the Platonic Academy of Florence*, Princeton, 1988.

²⁰ Ennek a műnek ugyan nem tudjuk a pontos keletkezési idejét, de feltehetően Leon Battista Alberti halála után (1472 áprilisa) után született – aki Landino mestere volt, s nem később, mint 1473 vége ill. 1474 eleje; Federico da Montefeltrónak, az urbinói hercegnek ajánlotta. Négy könyvben mutatja be a négy napon át zajló feltételezett beszélgetéseket, melyeknek résztvevői: Lorenzo és Giuliano de’Medici, Alamanno Rinuccini, Pietro e Donato Acciaiuoli, Marco Parenti, Antonio Canigiani, Leon Battista Alberti, Marsilio Ficino, Cristoforo Landino és az öccse; a helyszín a kamalduli szerzetesek rendháza Firenzében. Az első nap témája a tevékeny és a szemlélődő életforma; a második beszélgetés főszereplői Ficino és Alberti – ebben a legfőbb jóról esik szó, ami Isten jelenlétének élvezésével egyenlő; a két utolsó napon Vergilius *Aeneis*-ének allegorikus értelmezését vitatják meg ahhoz hasonlóan, ahogy Landino Dante *Isteni színjátékát* értelmezte korábban.

²¹ Ld. *Supplementum Ficinianum*, gond. P. O. KRISTELLER, 2 k., Firenze, 1937, (újranyomás 1973, Olschki), I, CXXXV–CXXXVI.

1464.

Meghal Cosimo de' Medici, a bank élén és a város irányításában fia, Piero követi, aki minden szinten igyekszik apja örökébe lépni – ez érvényes a Ficinóval áptolt kapcsolatokra is. Ficino neki ajánlja pseudo-Xenokratés *De morte (A halálról)* című értekezésének fordítását, amelyet Cosimo halottas ágyánál olvasott fel.²²

Az akadémia immár virágzik, és Ficino minden alkalmat megragad, hogy hangsúlyozza a Platón és közte levő hasonlóságot – számos dologban igyekszik utánozni őt, szinte egy újabb Platónnak érzi magát (ahogy korábban Gemistos Pléthón is). Platón-életrajzában (*Vita Platonis*), melyet a legkülönbözőbb források alapján állít össze, úgy mutatja be a görög filozófust, mint akinek temperamentuma igen hasonló az övéhez – melankolikus, a vidék szerelmese, ahol könyveinek él tisztán és józanul.

1466. április.

Egy Michele Mercatinak címzett levelében azt írja, hogy már huszonhárom dialógust lefordított, és éppen a *Kratyloson* dolgozik.²³ Szándékai szerint minden egyes dialógus fordítása után tervezett egy hosszabb-rövidebb kommentárt, de ezek közül csak a *Lakomához*, a *Phaidros*hoz, a *Timaios*hoz és a *Philébos*hoz írottak készültek el. A többi párbeszédhez a fordítások után összefoglalókat (*Argumenta*) fűzött, ezek terjedelme változó, némelyik viszonylag hosszabbnak mondható.

1467–1468.

Lefordítja Dante *Monarchia* című értekezését, munkáját Bernardo del Nerónak és Antonio di Tuccio Manettinek, az ismert Dante-szakértőnek ajánlja.²⁴

1468. november 7.

Lorenzo de' Medici, akinek tekintélye napról napra növekedett – Porphyrios beszámolójára támaszkodva Plótinus példája nyomán – összejövetelet szervez Platón születésnapjának (és egyben halála napjának – november 7.) megünneplésére. Az összejövetelet résztvevőinek szájába adva a *Lakoma* szereplői Erős-dicséreteinek magyarázatát írja meg Ficino a saját *Lakoma*-kommentárját, amelyet a mi Mátyás kirá-

²² Lásd a Pieróhoz írt ajánlólevelet, *Opera*, 1965.

²³ Ez a levél eredetileg *Philébos*-kommentárja bevezetéseként állt, de a későbbiekben kivette innen, átírta és sok helyen kibővítette, és így illesztette be *Leveleinek* negyedik könyvébe, ahol most olvashatjuk, *Opera*, 763–771.

²⁴ Ficino nagyra tartotta Dantét: a szerelem kulcsfontosságú szerepe miatt platonikus költőnek tekintette (*Opera*, 1355.), és úgy vélte, hogy az *Isteni színjáték* Paradicsomban zajló énekeiben egy neoplatonikus jellegű szellemi tapasztalatot írt le. Ezekben az években egyébként megfigyelhető volt a Dante-tanulmányok újabb fellendülése, amely Landino kommentárjában csúcsozott ki, melyet az *Isteni színjáték*hoz írt, s 1481. aug. 30-án adott ki – ezt Ficino úgy üdvözölte, mint hazája tiszteletadását Dante előtt. Ficino neoplatonikus perspektívába helyezi Dante politikai traktátusát. A fordítás egyébként csak 1839-ben jelent meg nyomtatásban. A témáról ld. J. FESTUGÈRE, „Dante et Marsile Ficin”, in *Comité Français Catholique pour la célébration du sixième centenaire de la mort de Dante Alighieri*, *Bulletin du Jubilé*, V (1922), 535–545.

lyunknak ajánl, és levele szerint Francesco Bandinivel küldi el a kéziratot Budára. Egy kiemelkedő jelentőségű műről van tehát szó, melyet Ficino maga is fontosnak tartott toszkánra fordítani (némi átdolgozással), és műveinek modern fordításai közül is ez jelent meg eddig a legtöbb nyelven.²⁵

Ebben Ficino Plótinos *Erósról* szóló értekezését²⁶ is felhasználva a kétféle (földi-anyagi és égi-szellemi) szépség és kétféle szerelem közvetítő szerepét hangsúlyozza az ember szellemi fejlődésében, melynek során földi, anyagi természeti lényből fokról fokra egyre spirituálisabb létezővé válik, s az angyalok szintjeit is meghaladva Isten közelébe érhet el. Bevezető fejezeteiben egy Plótinos és Proklos tanításait követő kozmikus léthierarchiát ad elő; ez mindenképpen túlmutat a *Lakomában* tárgyaltakon.²⁷ Nézetem szerint Ficinónak ez a műve ihlette nemcsak Girolamo Benivieni neoplatonista versét: *Canzona d'amore*, és annak kommentárját, Giovanni Pico della Mirandola tollából,²⁸ hanem Botticelli *Tavasznak concettóját* is ez adta; ezt a mű fordításához csatolt utószavamban fejtem ki.²⁹

²⁵ Többek között angolul, németül, franciául, magyarul, spanyolul, portugálul, bolgáru. Ld. *itt*, „Marsilio Ficino művei”.

²⁶ Plótinos, *Enneades*, III, 5. magyarul ld. PLÓTINOS, *Enneades*, III, 5. „A szerelemről”, ford. IMREGH Monika, *Orpheus Noster* IX (2012/4), 91–101.

E-formátumban: http://www.kre.hu/portal/doc/orpheus/Orpheus2012_4.pdf (2016. június 2.)

²⁷ Ld. a KRE BTK Szabadbölcészeti Tanszék és az SZTE Vallástörténeti Tanszék konferenciáján elhangzott előadásunkat, IMREGH MONIKA: A vallás fogalma Marsilio Ficino Lakoma-kommentárjában, in: *A vallásfogalmak sokfélesége*, a KRE és az SZTE konferenciájának előadásai (2011. nov. 11–13.), szerkesztette: KENDEFFY G. és KOPECZKY R., Károli Könyvek, KRE – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2012, 111–121. http://www.kre.hu/portal/images/vallasfogalmak_borito.jpg (2016. június 2.)

²⁸ Magyarul: Giovanni PICO DELLA MIRANDOLA: *Benivieni neoplatonista versének kommentárja*, fordítás, jegyzetek, utószó: IMREGH Monika, KRE – L'Harmattan Kiadó, Budapest 2012, 125 o.

Ld. http://www.kre.hu/portal/images/imregh_monika_fordkotet_borito.jpg (2016. június 2.)

²⁹ Marsilio FICINO: *A szerelemről. Kommentár Platón a Lakoma c. művéhez*, fordítás, jegyzetek, utószó: IMREGH Monika, Arcticus Kiadó, Budapest, 2001, 144 o.

1469.

A firenzei zsinat után Itáliában maradt és bíborossá választott görög tudós, Basileios Bessarión³⁰ kinyomtatja a Platón-támadó arisztotelianus Geórgios Trapezuntius³¹ iratát cáfoló értekezését: *In calumniatorem Platonis – Platón ócsárlója ellen*, és elküldi ennek egy példányát Ficinónak.³²

Ez az írás a Platón illetve Aristotelés magasabbrendűségét hirdető vitairatok sorába illeszkedik, melynek elindítója Gemistos Pléthónnak a Platón-támadó értekezése: Περὶ ὧν Ἀριστοτέλης πρὸς Πλάτωνα διαφέρεται³³ – *Miben különbözik Aristotelés tanítása Platónétól?* Ezt követte Trapezuntius heves kirohanása, amire válaszul Bessarión védelmébe vette a sárba taposott Platón-t. Bessariónnak ez a műve, aki egyébként maga eredetileg Pléthón tanítványa volt, lényegében bevezetés Platón-tanításaiba. A szövegrészletek ismertetésében értékes utalásokat tartalmaz az egyházatyák kapcsolódó szöveghelyeire, különösen Augustinust és Aquinóit illetően, de idézi még Basileios, Boëthius, Dionysios Areopagitét is. Ficino kétségkívül érdeklődéssel és haszonnal forgatta e kötetet.

Ficino az év végére befejezi mind a 36 platóni dialógus fordítását.

³⁰ Nevét helytelenül Ióánnés Bessariónként szokták említeni, III. Geórgios Mammásnak, VIII. Ióánnés Palaiologos udvari papjának (és későbbi pátriárkának) a félreértelmezése folytán. Bessarión (1403–1472) többek kérésére Itáliában maradt a firenzei zsinat után, melynek ünnepélyes záró ceremóniáján ő hirdette ki görögül a Dómban a megállapodás szövegét (latinul Ambrogio Traversari olvasta fel). IV. Jenő pápa bíborosi tiszteletét és a sipontói érsekséget adományozta neki, és Rómába hívta, ahol Bessarión maga is egyfajta platóni akadémiát indított el. Az Itáliába vándorolt görög tudósok egy része is köré csoportosult, és számtalan fordítással, görög kéziratok másolásával, görög nyelvű és platonikus tárgyú stúdiumokkal és oktatással gazdagította és mozdította elő az itáliai reneszánsz kivirágzását. Segítette többek között a csillagász Regiomontanus, Vitéz János és Mátyás későbbi udvari csillagászt és asztrológust annak római tartózkodása idején, és védelmébe vette a német bíborost, Nicolaus Cusanust, kora egyik legnagyobb misztikus keresztény filozófusát. Csodálatos kéziratgyűjteményét, mely 482 görög és 264 latin kódexet tartalmazott, 1468-ban Velencébe szállíttatta, hogy ott bemutassa a szenátusnak; ez lett a magja a Szent Márk székesegyház híres könyvtárának, a Biblioteca Marcianának, melynek épületét Cosimo de' Medici megbízásából Michelozzo Michelozzi tervezte, korábban, Cosimo száműzetése idején. Velence és Cosimo jó viszonyát mutatja, hogy még az építkezésre is a Medici adta a pénzt.

³¹ Olasz nevén: Giorgio di Trebizonda (1395–1472 vagy 1473), ősei szülővárosának nevével (ma Trabzon, Törökország). Ő maga Krétán született; hogy mikor érkezett Itáliába, bizonytalan – egyesek szerint már 1430-ban Velencében volt, mások úgy vélik, a zsinat előtt semmiként sem. Vittorino da Feltrétől tanult meg latinul három év alatt, oly kiválóan, hogy ezt követően retorikát és latin irodalmat tanított. Nagy tiszteletnek örvendett mint Aristotelés fordítója, magyarázója és tanításainak előadója, így a lelkes arisztotelianus V. Miklós pápa meghívta udvarába (uralkodott 1447–1455), és titkári állást ajánlott neki. Platón-támadó írásának (*Comparatio Platonis et Aristotelis – Platón és Aristotelés összevetése*) stílusa, elhamarkodott és át nem fűsült Platón- és Aristotelés-fordításai szétzilálták jó hírnevét, amire rásegített Bessarión frappáns válaszirata is. II. Pius kiutasította Itáliából, de Aragóniai Alfonz befogadta a Nápolyi Királyságban.

³² *Opera*, I, 616. o.

³³ Latinra 1532-ben fordították le ezzel a címmel: *De Platonicæ atque Aristotelicæ philosophiæ differentia*.

1469. december 2.

Meghal Piero de' Medici. Nagyobbik fia, Lorenzo, csakúgy, mint apja és nagyapja, bár magánember marad, „elfogadja a város és a köztársaságról való gondoskodás” feladatát; valójában Firenze urává válik. Folytatja elődei tevékenységét, és tovább támogatja Ficinót, még akkor is, ha néha kissé restnek mutatkozik műveinek ki nyomtatására (illetőleg annak finanszírozására) vonatkozó kérései teljesítésében.

1469–1974.

Ficino érett megfontolás után a papi hivatal választása mellett dönt. Elkészíti élete legimpozánsabb művének: *Theologia platonica de immortalitate animorum* (Platonikus teológia avagy a lélek halhatatlanságáról) XVIII könyvét,³⁴ melyet Lorenzo de' Medicinek ajánl. Ficino maga említi, hogy hosszú tíz éven át elmélkedett az egyéni emberi lélek halhatatlanságának kérdéséről, melyet aztán öt esztendőn keresztül vetett papírra egy teljes, neoplatonikus színezetű ontológiai kifejtésbe ágyazva. Ezt a munkáját közvetlenül a *Lakoma-kommentárja* befejezése után kezdte el, így ez ennek mondhatni, szinte az „előhangja”.

Jóllehet a mű már 1474-ben elkészült, Ficino többszöri kérésre sem kapott támogatást Lorenzótól a megjelentetésére, így csak 1482-ben tudta nyomtatásban kiadni Filippo Valori nagylelkű adományának köszönhetően – csakúgy, mint Platón fordításait 1484-ben. Az eltelt nyolc esztendő alatt, noha többször átolvasta és javította, nem módosította a szöveget jelentősen.

1473. szeptember 18.

Diakónussá nevezik ki.

1473. december 18.

Pappá szentelik; Lorenzo de' Medici vállal kezességet erkölcsiért és szándékainak tisztaságáért.

1474.

Megírja a *De christiana religione* (A keresztény vallásról) szóló művét; Lorenzo de' Medicinek ajánlja. Ebben a munkájában, mely pappá szentelése után az első, a kereszténységet úgy mutatja be, mint az Isten által a kezdetektől fogva az embereknek adott kinyilatkoztatások csúcát és szintézisét. Még ebben az évben lefordítják toszkánra és megjelenik nyomtatásban, a latin eredetét viszont csak 1476-ban adják ki. Az immáron elkészült *Theologia platonica*t barátainak adja elő.

Prózában megfogalmazza, majd versbe önti *Oratio ad Deum theologica* (Teológiai beszéd Istenhez) című rövid írását. Visszatér Platón-fordításaihoz, és tudós barátai segítségével nézi át őket újra, javításaiban az ő véleményükre hallgatva.³⁵

³⁴ Kritikai kiadását és egyéb modern nyelvű fordításait lásd *itt*, „Marsilio Ficino művei”.

³⁵ Giorgio Antonio Vespucci (1434–1514) és Giovanni Battista Boninsegni (1453–1512 k.) a Ficino által vezetett platonikus akadémiának tagjai voltak, és kapcsolatban álltak Lorenzo il Magnificóval. Ficino

Valamikor ekkortájt kezdi el a *De vita* első könyvének összeállítását. Pontosabban egyelőre nem tudunk; annyi bizonyos, hogy a *Theologia Platonica* befejezése után írta, 1480-ban pedig már bizonyosan kész volt.

1476. november.

A következő rövid tanulmányt írja: *Quid sit lumen in corpore mundi, in anima, in angelo, in Deo* (Mi a fény a világegyetemben, a lélekben, az angyalban, az Istenben).

Erre az időszakra esik más rövidebb írások megfogalmazása is, melyeket *Levelei* II. könyvében gyűjt össze,³⁶ ilyenek pl.: a *Quaestiones quinque de mente* (Öt kérdés az értelemről), a *Compendium Platonicae Theologiae* (A platonikus teológia foglalata), a *Dialogus inter Paulum et animam* (Párbeszéd Pál és a lélek között).

1477.

Két könyvet ír: az egyik a *De providentia Dei atque humani arbitrii libertate* (Az isteni gondviselés és az ember szabad akarata),³⁷ a másik a *Disputatio contra iudicium astrologorum* (Értekezés az asztrológusok ellen); ezek közül egyik sem jelent meg nyomtatásban a XX. századig.³⁸ Az utóbbiból újra elővesz és átdolgoz bizonyos részleteket a *De stella magorum* (A Háromkirályok csillaga) című könyvében 1482-ben és Plótinus-kommentárjában 1486-ban.

1478. április 26.

Kitör a IV. Sixtus pápa által is támogatott Pazzi-féle összeesküvés. Giuliano de' Medicit, Lorenzo fivérének megöli Francesco Pazzi (Bernardo Baroncelli segítségével) a reggeli misén, a Dómban; Lorenzót is megtámadják ugyanakkor, ugyanott, de ő csak könnyebb sebesülést szerez. Az összeesküvés szervezőit és az elkövetőket elfogják és kivégzik.

1478–1479.

Firenzében újra felüti a fejét a bubópestis, mely 1347–1351 között végigpusztította Európát, s Firenzében is a lakosság óriási hányadát elvitte.³⁹ Valószínűleg ennek

.....
nekik is megmutatta átnézésre Platón-fordítását; v.ö. A. DELLA TORRE, *Storia dell'Accademia platonica di Firenze*, Firenze, 1902, 772–774.

³⁶ Vö. *Supplementum Ficinianum*, gond. P. O. KRISTELLER 2 k., Firenze, 1937, (újranyomás 1973, Olschki), I, XCIV.

³⁷ Vö. levelét Bernardo Bembóhoz, *Opera*, I, 771.

³⁸ A *Disputatio* megjelent 1937-ben a *Supplementum Ficinianum*ban, i.m., II, 11–76.

³⁹ Ez a járványos betegség később is, 10–12 évenként jelentkezett, ha nem is olyan nagy mértékben. Pl. 1401-ben a firenzei Signoria azért hirdetett pályázatot a Szt. János Keresztelőkápolna keleti kapujának bronz domborművekkel való díszítésére, hogy azt engesztelő ajándékként Istennek ajánlja, s így kérje a város nevében az újra felbukkanó pestis rémétől való megszabadulást. (A pályázatot Lorenzo Ghiberti és Filippo Brunelleschi együttesen nyerte meg, de a büszke Brunelleschi nem volt hajlandó együtt dolgozni Ghibertivel, így az egyedül készítette el az aranyozott bronz domborműveket.)

köszönhető, hogy Ficino megírja első orvosi munkáját, a *Consiglio contro la pestilenzát (Javallat a pestis ellen)*, mely nyomtatásban 1481-ben jelenik meg.⁴⁰

1479.

Giovanni Cavalcantinak küldi el *Orphica comparatio Solis ad Deum* című írását.

1482. november 7.

Nyomtatásban is megjelenik a *Theologia Platonica de immortalitate animorum* XVIII könyve Firenzében, Antonio Miscomino nyomdájában. Egy levelében arról számol be Cavalcantinak, hogy befejezte Plátón-fordításainak átnézését.⁴¹

1483 körül.

Támogatót keres, aki állná a nyomda költségeit a fenti munka kiadásához.

1484. január.

Filippo Valori és Francesco Berlinghieri szerződést írnak alá fra Domenico da Pistoiaival és Lorenzo Venetóval a *Platonis opera omnia (Plátón összes művei)* 1025 példányban való kinyomtatására a S. Jacopo a Ripoliban levő nyomdában.

1484. szeptember-október.

Kijön a nyomdából a *Platonis opera omnia* első kiadása. Éppen ekkor érkezik meg Giovanni Pico della Mirandola Firenzébe, s rögtön felkeresi barátját; erről maga Ficino számol be később a Plótinus-kommentárjához írt előszavában.⁴² Először 1479-ben találkoztak Pico első látogatásakor a városban; az akkor tizenhat esztendőes ifjút Lorenzo de' Medicinek, Angelo Polizianónak és a Benivieni-fivéreknek is bemutatták. Annakidején Ficino buzdította őt, hogy a költészet helyett inkább a filozófiát válassza, most Pico kéri szinte sürgetőleg, rögtön az üdvözlése után, hogy álljon neki Plótinus fordításának.

1484.

Ficinót meghatja Pico lelkes buzdítása, és az elhunyt Cosimo síron túli óhaját látja a kérésben. Teljes erővel veti bele magát Plótinus *Enneades*ének fordításába, és a gigantikus munkával bő egy év alatt végez – 1486 január 16-án már be is fejezte.⁴³

⁴⁰ E művet Gerolamo Ricci fordította latinra 1516-ban *Epidemiarum antidotus* címmel, és így került bele az 1576-os bázeli összkiadásba.

⁴¹ *Opera*, I, 856.

⁴² *Opera*, II, 1537.

⁴³ Ez szinte emberfeletti teljesítmény, tekintve a mű terjedelmét (6 x 9 azaz 54 értekezés!), és Plótinus időnként zavarba ejtően nem szabatos stílusát és hihetetlen mélységét, amely a vele való ismerkedésben a legtöbb filozófusnak is fejtörést okoz. Pico is ezt írta róla *Oratiójában*: „Ő az isteni dolgokról istenien, az emberi dolgokról messze az emberen túlmutatva úgy beszél, olyan tudósan rejtelmes előadásban, hogy még a platonisták is beleizzadnak, mire megértik.” (Beszéd az ember méltóságáról, in *Reneszánsz etikai antológia*, Kardos Tiborné ford., Gondolat, Bp., 1984, 233.) Mint említettük, már a *Lakoma*-kommentárban (1469) is kimutatható, hogy már akkor alaposan ismerte Plótinus értekezé-

A mű csak hat évvel később jelenik meg, szintén Filippo Valorinak köszönhetően, Antonio Miscomino nyomdájában, egy hónappal Lorenzo de' Medici halála után, 1492 májusában.

1486–1488.

A Plótinus értekezéseiről tartott számos nyilvános előadás után Ficino elkezdi összeállítani Plótinus-kommentárját,⁴⁴ e munkáját azonban megszakítja azon szövegek fordítása miatt, amelyeket fontosnak vél az ókori teológia és a kereszténység összefüggéseinek megmutatása szempontjából. Ezek a következők:

Simplikios kivonatai Theophrastos *De sensu* és *De phantasia et intellectu* c. műveiből; Iamblichos, *De mysteriis*;

Proklos, *De sacrificio et magia*;

Proklos, *Kommentár az első Alkibiadéshez* (részletek);

Porphyrios, *De occasionibus sive causis ad intelligibilia nos ducentibus*;

Porphyrios, *De abstinentia* (részletek);

Psellos, *De daemonibus* (részletek);

Synésios, *De somniis*.

1489.

Még mindig Plótinus-kommentárján dolgozik, s ennek részeként kezdi el azt a tanulmányt, amelyet aztán különvesz, és úgy dönt, hogy a már régóta kész *De vita sana – Az egészséges élet*, (hosszabb címén: *De cura valetudinis eorum, qui incumbunt studio litterarum – A tudósok egészségének védelme*) mellé helyez. A könyvvé növekvő újabb értekezés címe: *De vita coelitus comparanda – Hogyan nyerhetünk életet az égtől?* Július végére kész, s augusztusban írja hozzá a kettő közé helyezve az így másodikként álló traktátust: *De vita longa – A hosszú életről*. Ekként illeszti egybe három könyvét az életről: *De vita libri tres*; mely még ebben az évben megjelenik Antonio Miscomino nyomdájában.

1490. november 12.

Bemutatja Lorenzo de' Medicinek Plótinus-fordítását, és kettejük viszonya az 1482-től megfigyelhető eltávolodást követően ismét szorosabbra fonódik. Ficino megbízást kap Lorenzo gyermekeinek oktatására.

Újabb fordításba kezd: Dionysios Areopagités *Theologia Mysticájába* (Περὶ μυστικῆς θεολογίας).

.....
seit; egyéb kisebb művei mellett a *Theologia Platonica*ban is felhasználja az *Enneades* tanulmányozása során szerzett tudását. Ld. E. GARIN, „Plotino nel Rinascimento” in *Atti del convegno internazionale sul tema Plotino e il Neoplatonismo in Oriente e in Occidente* (Roma, 5-9 ottobre 1970), Roma, 1974, 537–552.

⁴⁴ Ld. saját beszámolóját ehhez írt bevezetőjében: *Opera*, II, 1537.

1492.

Lorenzo halála után fia, Piero de' Medici⁴⁵ kezdetben jó reményekkel kecsegteti a platonikus akadémiát illető támogatásával kapcsolatban, ezek azonban nem válnak valóra. Savonarola jelenléte, tevékenysége és a San Marco kolostorban kialakuló új szellemi műhely az akadémia sok régebbi látogatóját elvonja Ficinótól: ilyenek többek között a Benivieni fivérek, Girolamo és Domenico, Sandro Botticelli, a festő. Poliziano már a Lorenzóval való összekülönbözése óta távol maradt tőle, és az általa sokszor támogatott, nála harminc esztendővel ifjabb filozófus-barát, Pico is elhidegül tőle. Ha nem is marad teljesen magára, Ficino szépen lassan megszűnik a firenzei szellemi élet központjának lenni, ami harminc esztendőn át volt igaz reá.

1492 nyara.

Megírja *De sole et lumine (A Napról és a fényről)* szóló értekezését. Erre az időszakra tehető befejezetlen és töredékesen fennmaradt *Kommentárja Pál leveleibez*. Valószínűleg a Dómban tartott prédikációiból állította össze, melynek 1487-ben lett kanonokja.⁴⁶

1494.

Megmérgezik Angelo Polizianót (szeptember 29-én hunyt el) és Giovanni Pico della Mirandolát (ő november 17-én), valószínűleg politikai okokból. A felbujtó ill. megbízó a kutatók álláspontja szerint feltehetőleg Piero il Fatuo, Lorenzo de' Medici nem sok diplomáciai érzékkel megáldott fia,⁴⁷ aki szerencsétlenkedésével a városra szabadítja a Róma és Nápoly ellen vonuló francia királyt, VIII. Károlyt, (az uralkodónak addig egyébként nem volt nézeteltérése Firenzével).⁴⁸ Mindkettőjüket a dominikánus San Marco kolostor templomában helyezik örök nyugalomra. Pierót november 8. után elűzik a firenzeiek, és kikiáltják a köztársaságot. Savonarola dörögdelmes beszédben inti a firenzeieket, hogy a francia hadak Isten ostoraként büntetik őket bűnös életük miatt.

1498.

Megírja a kiátkozott és máglyán megégetett Savonarola elleni apológiáját a firenzeiek védelmében: *Apologia pro multis Florentinis ab Antichristo Hieronymo Ferrariense hypacritarum summo deceptis ad Collegium Cardinalium – Apológia a Bíborosok Kollégiu-*

⁴⁵ Később ráragasztott gúnyneve: *il Fatuo – a Szerencsétlen*.

⁴⁶ *Supplementum Ficinianum*ban, i.m., LXXXII.

⁴⁷ Ld. <http://www.mult-kor.hu/cikk.php?id=19645> (2016. június 3.)

⁴⁸ Polizianót egyébként Lorenzo a gyermek Piero tanítójává nevezte ki 1475-ben. A Pazzi-összeesküvést (1478) követően, amikor is Lorenzo biztonsági okokból (az egyébként is pestis sújtotta) Firenzéből vidéki, erődszerű cefaggiolói villájukba vitette feleségét, Clarice Orsinit és gyermekeit, Poliziano kíséretében. A római származású és szigorú neveltetésű Clarice ki nem állhatta Polizianót, állandóak voltak a viták köztük, s amikor megtudta, hogy a nevelő Catullus versein tanítja a latint gyermekeinek az evangéliumok helyett (Giovanni, a későbbi X. Leó is a tanítványa lett), 1479-ben Lorenzo megkérdezése nélkül elküldte a háztól. Poliziano hosszú hónapokkal az esemény után is azzal kénytelen Lorenzót ostromolni, hogy küldje utána a nagy sietségben otthagytott kódexeit. Ld. C. HIBBERT, *A Medici-ház tündöklése és bukása*, Holnap Kiadó, Budapest, 1993, 132.

*mához sok firenzei védelmében, kiket az antikrisztus ferrarai Girolamo, az álszentek legnagyobbika szedett rá.*⁴⁹ .....

1499. október 1.
Elhunyt Careggiben.

Abstract

This is a chronology of Marsilio Ficino's life. The sources figure on the text's first page.

⁴⁹ E művet nem ismerték a kortársak, csak 1859-ben fedezték fel a létezését. Ld. *Supplementum Ficinianum*, i.m., CXLI.